

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 1 Scepticisme en film

1 maximumscore 4

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat het solipsisme immuun is voor het probleem van andere geesten op metafysisch niveau, omdat er geen andere bewustzijnsvormen bestaan 1
- een uitleg dat het solipsisme immuun is voor het probleem van andere geesten op epistemologisch niveau, omdat er geen andere bewustzijnsinhouden bestaan die we al dan niet zouden kunnen kennen / omdat vergissen in de eigen bewustzijnsinhoud onmogelijk is 1
- een uitleg dat het solipsisme immuun is voor het probleem van andere geesten op conceptueel niveau, omdat er geen andere bewustzijnsvormen zijn waarvan we de inhoud al dan niet zouden kunnen begrijpen 1
- een uitleg dat de hoofdpersoon in *Vanilla Sky* (na het auto-ongeluk) volgens Descartes bestaat, omdat hij zichzelf niet kan bedriegen in dat hij denkt, en als hij denkt dan bestaat hij 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens een solipsist bestaat alleen het eigen bewustzijn. Daarmee is het solipsisme op het metafysische niveau immuun voor het probleem van andere geesten. Het bestaan van bewustzijn in de buitenwereld kan geen probleem zijn, omdat er helemaal geen bewustzijnsvormen buiten het eigen bewustzijn bestaan 1
- Het solipsisme is ook immuun op het epistemologische niveau, omdat je je onmogelijk kunt vergissen in je eigen bewustzijnsinhouden en er bovendien geen andere bewustzijnsvormen zijn die je al dan niet zou kunnen kennen 1
- En het solipsisme is bovendien immuun op het conceptuele niveau, omdat je nooit kunt weten wat de bewustzijnsinhoud van een ander is. Er bestaan geen andere bewustzijnsvormen waarvan we de bewustzijnsinhoud al dan niet zouden kunnen kennen of begrijpen 1
- Volgens Descartes kan ik in alles worden bedrogen en is het daarom betwifelbaar of ik een lichaam heb. Maar ik kan er uiteindelijk niet aan twifelen dat ik een geest ben, want zolang ik denk, besta ik als denkend ding, dat wil zeggen als geest. Het oordeel 'ik denk' is waar zodra het voltrokken wordt, dus ook al bedriegt de hoofdpersoon van *Vanilla Sky* zichzelf als computersimulatie, als hij denkt – en dat doet hij – dan bestaat hij 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

2 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg dat de film *Vanilla Sky* een tegenfeitelijk gedachte-experiment toont, omdat het de mogelijke gevolgen van leven in een computersimulatie betreft.

voorbeeld van een goed antwoord:

Bij een tegenfeitelijk gedachte-experiment vraag je je af hoe een alternatief scenario zou zijn verlopen, wat de mogelijke gevolgen zijn. Dat is hier aan de orde: je vraagt je af hoe het verder zou gaan als het sceptische scenario werkelijkheid zou zijn geworden, wat de gevolgen zijn van leven in een computersimulatie.

Opmerking

Er kunnen geen punten worden toegekend aan de volgende twee antwoorden: de film is een conceptueel scenario, waarbij je je afvraagt hoe je een alternatief scenario zou beschrijven; de film is een evaluatief gedachte-experiment waarin je je afvraagt wat jij in die situatie zou doen.

3 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave van het subjectief idealisme van Berkeley: zijn is waargenomen worden en de werkelijkheid bestaat alleen in de geest 1
- een uitleg in welk opzicht dit subjectief idealisme overeenkomt met Cavells stelling in tekst 1: werkelijkheid bestaat alleen in de geest van de toeschouwers en kijken is alles wat daarvoor nodig is 1
- een uitleg dat tekst 1 verschilt wat betreft de status van de werkelijkheid: volgens tekst 1 zijn onze zintuigen tevreden met de werkelijkheid omdat die niet bestaat, terwijl de werkelijkheid volgens Berkeley wel bestaat, namelijk in de waarneming 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Berkeleys subjectief idealisme is zijn waargenomen worden en bestaan objecten alleen in de waarneming en voor zover ze worden waargenomen. Objecten hebben dus geen materiële werkelijkheid in een buitenwereld onafhankelijk van de waarnemers 1
- Dat komt overeen met de strekking van Cavells boodschap in tekst 1 dat de werkelijkheid alleen in de geest van de toeschouwers bestaat en dat kijken alles is wat nodig is om die werkelijkheid te laten verschijnen, zonder dat die onafhankelijk van de toeschouwers bestaat 1
- Cavell stelt in tekst 1 echter ook dat het een feit is dat onze normale zintuigen tevreden zijn met de werkelijkheid omdat die niet bestaat. Daarmee zou Berkeley niet kunnen instemmen. Berkeleys subjectief idealisme stelt dat zijn waargenomen worden is, met de nadruk op 'is'. Berkeley zegt dus niet dat omdat er geen werkelijkheid bestaat, onze zintuigen tevreden zijn met de werkelijkheid die ze waarnemen. Berkeleys bewering gaat verder. Wat we waarnemen is de werkelijkheid. De werkelijkheid bestaat volgens Berkeley dus wel degelijk 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

4 maximumscore 4

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg van de reactie op de onmogelijkheid van een ‘view from nowhere’ vanuit de eisen aan kennis volgens het fallibilisme: een scepticus stelt te hoge eisen aan kennis, zekerheid / onfeilbaarheid zijn niet nodig om tot kennis te komen 1
- een uitleg van de reactie op de onmogelijkheid van een ‘view from nowhere’ vanuit de eisen aan kennis volgens het contextualisme: de eisen die aan kennis moeten worden gesteld zijn afhankelijk van de context, de onmogelijkheid van een ‘view from nowhere’ is geen probleem als er lage eisen aan kennis worden gesteld, maar wel als er hoge eisen aan kennis worden gesteld 1
- een uitleg van de reactie op de onmogelijkheid van een ‘view from nowhere’ vanuit de eisen aan kennis volgens het relevantisme: niet alle sceptische alternatieven hoeven te worden uitgesloten om tot kennis te komen, een ‘view from nowhere’ is niet nodig om tot kennis te komen 1
- een uitleg van de reactie op de onmogelijkheid van een ‘view from nowhere’ vanuit de eisen aan kennis volgens het transcendentiaal idealisme: de ‘view from nowhere’ valt buiten de grenzen van kennis 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens het fallibilisme is een ‘view from nowhere’ onmogelijk en stelt een scepticus te hoge eisen aan kennis. De zekerheid en onfeilbaarheid die alleen vanuit een ‘view from nowhere’ zouden kunnen worden bereikt, zijn niet nodig om tot kennis te komen. Dat we ons kunnen vergissen en nooit iets absoluut zeker weten, wil niet zeggen dat we niets weten 1
- Volgens het contextualisme zijn de eisen die we aan kennis stellen afhankelijk van de context. De onmogelijkheid van een ‘view from nowhere’ betekent niet dat we nergens meer kennis van hebben. Voor alledaagse zaken is de onmogelijkheid van een ‘view from nowhere’ geen probleem, maar als je wetenschappelijk wil vaststellen hoe de wereld echt is, dan moeten er wellicht hoge eisen aan kennis worden gesteld, en kan die onmogelijkheid een probleem zijn 1
- Vanuit het relevantisme wordt gesteld dat het voor kennis niet nodig is dat alle sceptische alternatieven worden uitgesloten. In sommige contexten zijn sceptische alternatieven relevant, maar in andere niet. Je weet iets als er genoeg sceptische alternatieven zijn uitgesloten en het is dus niet nodig tot een ‘view from nowhere’ te komen om alle sceptische alternatieven uit te sluiten en tot kennis te kunnen komen 1
- Kant zou vanuit zijn transcendentiaal idealisme stellen dat de eis van de scepticus de grenzen van onze kennis te buiten gaat. We kunnen slechts kennis hebben van de werkelijkheid zoals die aan ons verschijnt in onze waarneming. De werkelijkheid zoals die op zichzelf is, kunnen we niet kennen omdat een ‘view from nowhere’ voor ons onmogelijk is 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

5 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat een argumentatie of de actrice S1m0ne het vertrouwen in het bestaan van andere geesten kan herstellen met:

- het functionalisme: de binnenwereld (mentale toestanden) is onafhankelijk van de materiële drager ervan, zodat ook S1m0ne een binnenwereld kan hebben 1
- de tegenstelling tussen binnenwereld en belevingswereld: de binnenwereld betreft de mentale toestanden terwijl de belevingswereld uitmaakt 'hoe het is' om een bepaalde ervaring te hebben 1
- het analogieargument van Mill: door de analogie tussen ons eigen gedrag en de bijbehorende mentale toestanden en het gedrag van anderen kunnen we de daarbij horende mentale toestanden veronderstellen 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Ik ben het niet eens met de stelling dat de actrice S1m0ne ons geloof in andere geesten kan herstellen. In het functionalisme bijvoorbeeld vormen interne of mentale toestanden de binnenwereld die onafhankelijk is van de materiële drager ervan. Daarom kan bijvoorbeeld ook een zombie of een computersimulatie zoals S1m0ne een binnenwereld hebben. Vanuit het functionalisme kan ik dus juist geen onderscheid maken tussen mijn medemensen, zombies of computersimulaties en wordt mijn twijfel aan het bestaan van andere geesten alleen maar groter 1
- Het onderscheidende kenmerk tussen mens en computersimulatie is het hebben van een belevingswereld. Niet de binnenwereld maar de belevingswereld maakt uit 'hoe het is' om een bepaalde ervaring te hebben. De eerste betreft alleen de mentale toestand, de tweede betreft de kwalitatieve beleving. Voor S1m0ne bijvoorbeeld smaakt koffie helemaal niet, hoewel ze wel kan doen alsof, zeker als actrice. Maar die belevingswereld van een ander is voor mij nu juist ontoegankelijk, die kan ik niet controleren. Dus kan ik niet bepalen of ik te maken heb met een medemens met belevingswereld of met een computersimulatie zonder belevingswereld 1
- Het analogieargument van Mill lost die problemen niet op. Mill stelt dat we door de analogie tussen ons eigen gedrag en de daarbij horende mentale toestanden ook mentale toestanden horende bij het gedrag van anderen kunnen veronderstellen. Maar als S1m0ne wordt geaccepteerd als echte actrice, terwijl ze een computersimulatie is, dan verlies ik daardoor juist het geloof in het bestaan van andere geesten. Misschien zijn alle mensen wel computersimulaties waaraan ik mentale toestanden toeken alleen maar omdat ik denk dat ik mijn eigen mentale toestanden ken 1

of

Vraag	Antwoord	Scores
	<ul style="list-style-type: none"> Ik ben het eens met de stelling dat de actrice S1m0ne ons geloof in andere geesten kan herstellen. In het functionalisme vormen mentale toestanden de binnenwereld die onafhankelijk is van de materiële drager ervan, zodat bijvoorbeeld ook een zombie of een computersimulatie zoals S1m0ne een binnenwereld kan hebben. Voor zover de mens kan worden begrepen zoals dat vanuit het functionalisme wordt gedaan, kan het mijn geloof in andere geesten desalniettemin herstellen omdat ik vanuit het functionalisme begrijp dat ik 'bestaan' anders kan opvatten dan ik tot nu toe deed. Om als andere geest te bestaan is het voldoende om mentale toestanden te hebben 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Dat mensen naast een binnenwereld misschien ook nog een belevingswereld hebben, is iets dat nu eenmaal niet te controleren is omdat de pure kwalitatieve beleving van een ander, die uitmaakt 'hoe het is' om een bepaalde ervaring te hebben, altijd ontoegankelijk zal zijn voor mij. Daarop kan ik mijn geloof in andere geesten dus niet baseren. Bovendien ben ik er niet van overtuigd dat mijn eigen beleving niet functionalistisch te begrijpen is 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Maar het is voor mijn geloof in andere geesten ook helemaal niet nodig om toegang te hebben tot de belevingswereld van een ander. Met Mill kan ik begrijpen dat ik door de analogie tussen mijn eigen gedrag en de daarbij horende mentale toestanden ook de mentale toestanden horende bij het gedrag van de ander kan veronderstellen. Ik kan door bij mijn eigen ervaringen te rade te gaan, ook begrijpen welke ervaringen anderen zouden kunnen hebben, zelfs als het bijvoorbeeld gaat om S1m0ne als computersimulatie. Het vertrouwenwekkende van deze stelling vind ik dat ik begrijp dat het geloof in de ander afhankelijk is van mij en niet van de ander 	1

Opmerking

Ook scorepunten toekennen aan een anders opgebouwde argumentatie voor of tegen de stelling, mits de elementen juist zijn uitgewerkt.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 2 Wie is de ware scepticus?

6 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave van een overeenkomst tussen pyrronistische en academische scepsis: het systematisch in twijfel trekken van dogmatische overtuigingen 1
- een weergave van een verschil tussen pyrronistische en academische scepsis: academische scepsis zegt dat waarheid niet te vinden is, pyrronistische scepsis blijft naar waarheid zoeken / academisch scepticisme gaat af op geloofwaardige onderzochte voorstellingen, pyrronistische sceptici niet **scorepunt altijd toekennen ¹⁾** 1
- een uitleg met tekst 2 dat wetenschappelijk activistisch scepticisme meer aansluit bij academisch scepticisme: het gaat uit van het vinden van betrouwbaarheid door onderzoek, zoals de ‘geloofwaardige en onderzochte vooronderstelling’ in tekst 2 **scorepunt altijd toekennen ¹⁾** 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Het pyrronisme en academisch scepticisme hebben als overeenkomst dat ze dogmatische stellingen in twijfel zullen trekken 1
- Ze verschillen echter op het punt van waarheid. Een academisch scepticus denkt dat niets zeker is, waardoor ze dat zelf als zekerheid lijken aan te nemen. Een pyrronistisch scepticus doet dat zelfs niet, waardoor zij hun oordeel ook daarover opschorten en blijven zoeken naar de waarheid 1
- Wetenschappelijk activistisch scepticisme lijkt veel meer op het academisch scepticisme dan op het pyrronistisch scepticisme omdat het ervan uitgaat dat je door beter onderzoek ook betrouwbaardere overtuigingen kunt krijgen. Deze opvatting komt overeen met wat in tekst 2 een ‘geloofwaardige en onderzochte voorstelling’ wordt genoemd 1

noot ¹⁾

Toelichting:

De zin voorafgaand aan tekst 2 (“Sextus Empiricus ... benoemt het verschil als volgt:”) en de laatste zin van tekst 2 (“De volgelingen van de Nieuwe Academie ... geloofwaardige voorstelling”.) leveren onduidelijkheid op voor leerlingen als zij het verschil tussen pyrronistische en academische scepsis moeten aangeven.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

7 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met Plato's kennisleer dat Plato het eens zou zijn met de stelling dat waarneming nooit tot echte kennis kan leiden: de waarneming gaat over veranderlijke zaken en die leveren geen kennis van de onveranderlijke Ideeën op 1
- een uitleg hoe we volgens Plato van een geloofwaardige onderzochte voorstelling naar echte kennis kunnen komen: door met de rede inzicht te verkrijgen 1
- een uitleg met Agrippa's trilemma dat pyrronistische sceptici het oneens zullen zijn met Plato: denken geeft ook geen onbetwifelbare kennis, want deze overtuigingen moeten weer gerechtvaardigd worden en dan vervalt het in het trilemma van basisovertuigingen, coherentie of oneindige regressie 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Plato zou het eens zijn met de academische sceptici dat je geen kennis krijgt uit wat je toeschijnt op grond van de waarneming. Op grond van de waarneming kun je volgens Plato geen kennis krijgen, omdat dit slechts gaat over afspiegelingen van de echte werkelijkheid van de Ideeën. Wat je toeschijnt in de waarneming is dus nooit betrouwbaar genoeg om kennis uit te verkrijgen 1
- Echte kennis is volgens Plato inzicht in de Ideeën. Deze kennis is te verkrijgen door het denken. Op grond van het denken kun je volgens Plato van je geloofwaardige onderzochte voorstellingen naar echte kennis komen 1
- Volgens het trilemma van Agrippa worden overtuigingen altijd weer ondersteund door overtuigingen. Daarbij kom je tot het probleem dat deze altijd een van de drie volgende soorten zijn: zelf onverantwoorde basisovertuigingen, overtuigingen die samenhangen maar op zichzelf niet noodzakelijk hoeven te kloppen, of overtuigingen die tot in het oneindige weer een nieuwe ondersteunende overtuiging nodig hebben. Kennis op grond van het denken, zoals Plato voorstelt, moet altijd ondersteund worden met andere overtuigingen, en valt dus altijd ook voor dit trilemma. Daarom zijn pyrronisten het niet eens met Plato dat je met het denken tot zekere kennis kunt komen 1

Opmerking

Aan het laatste deelantwoord kan alleen een scorepunt worden toegekend indien alle drie de opties van het trilemma zijn verwerkt.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

8 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave van een verschil tussen de theorie van Epicurus over de waarneming en de theorie van Russell: bij Epicurus zijn de beeldjes objectief betrouwbaar, bij Russell zijn sense-data alleen subjectief betrouwbaar 1
- een argument met de Duhem-Quine-stelling dat waarnemingen altijd interpretaties zijn die samenhangen met de theorie 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Bij Epicurus zijn de beeldjes in onze waarneming identiek aan het object dat we waarnemen. Bij Russell zijn sense-data subjectief, ook al zijn ze onbetwifelbaar. Bij Epicurus moeten we dus allemaal dezelfde waarneming hebben, maar bij Russel hoeft dat niet zo te zijn 1
- Volgens de Duhem-Quine-stelling is waarneming altijd een interpretatie in het licht van een theorie. Er is een wisselwerking tussen je waarnemingen en theorieën. Dat heeft ook gevolgen voor de onafhankelijkheid van waarnemingen, want daarvoor geldt dan ook dat de interpretatie van de waarnemingen afhankelijk is van de aangehangen theorie 1

9 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met Lockes theorie over primaire eigenschappen dat hij zich tegen het scepticisme probeert te verdedigen: bij het waarnemen van primaire eigenschappen bevestigen meerdere zintuigen elkaar, wat wijst op het bestaan van een buitenwereld 1
- een weergave van de kritiek van Reid op de theorie van Locke: door de indirecte opvatting van waarneming te hanteren, veroorzaak je juist scepticisme 1
- een argumentatie met een voorbeeld uit tekst 3 waarmee de theorie van Locke verdedigd wordt tegen de kritiek van Reid 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Locke nemen we primaire eigenschappen hetzelfde waar met meerdere zintuigen. Deze bevestigen elkaar dus. Hij redeneert dat de beste verklaring daarvoor is dat er een object is dat daadwerkelijk deze eigenschap bezit. Daarmee geeft hij een argument voor het bestaan van objecten in de buitenwereld waarmee hij het scepticisme poogt te voorkomen 1
- Reid zegt dat Lockes idee over waarneming juist scepticisme veroorzaakt. Omdat Locke accepteert dat er een extra laag in de waarneming is, die van de ideeën, geeft hij juist extra ruimte aan de scepticus omdat we dan niet zeker weten of de waargenomen ideeën overeenkomen met de buitenwereld. Reid bekritiseert dus de *theory of ideas*, het indirecte waarnemen 1
- Je kunt de *theory of ideas* van Locke verdedigen tegen Reids kritiek. In Lockes theorie is het mogelijk dat we fouten maken in onze waarnemingen, wat in een voorbeeld als met de toren aan de hand lijkt te zijn. Als we dan dichterbij kijken, kunnen we zien dat de waarneming foutief was, en corrigeren we ons idee over de toren. Daarmee laat Locke juist zien dat zijn theorie heel goed uit kan leggen wat er fout gaat bij dit soort voorbeelden. Er lijkt dus door de mogelijkheid dat we fouten maken in de waarneming wel degelijk een goede reden om de *theory of ideas* aan te hangen 1

10 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave met tekst 4 in welk opzicht het pyrronistisch scepticisme wel en in welk opzicht het geen doctrine heeft: wel als het gaat om een manier van normaal leven, niet als het gaat om een echt stelsel van dogma's 1
- een argumentatie met het einddoel onverstoortbaarheid of het pyrronisch scepticisme tot gevaar in het dagelijks leven leidt 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Aan het begin van tekst 4 zie je dat van Pyrrro wordt gezegd dat hij zijn filosofische doctrine van het scepticisme zelfs meenam in zijn dagelijks leven. Hij volgde zijn leven in overeenstemming met wat volgens hem de juiste wijze van leven scheen te zijn. Maar dat maakt nog niet dat hij deze levenshouding als stelsel van dogma's had, op die manier had hij geen doctrine 1

Vraag	Antwoord	Scores
	<ul style="list-style-type: none"> • Zoals je in de tekst al kunt zien, is het pyrronistisch scepticisme een risico voor je dagelijks leven. Hoewel men van mening is dat het mogelijk is om innerlijke rust te verkrijgen, het einddoel van het scepticisme, mondt dat volgens mij uit in onverschilligheid waardoor je wel degelijk tekortkomingen kunt hebben voor je gewone menselijke handelingen 	1
	<p>of</p> <ul style="list-style-type: none"> • Als het je lukt om het pyrronisch scepticisme echt te doorleven, dan kun je het einddoel bereiken: de innerlijke rust. Daarmee is het opschorten van het oordeel meteen ook ongevaarlijk geworden, omdat de innerlijke rust het mogelijk maakt om veel onbelangrijke zaken niet meer te hoeven doen. Je ziet in tekst 4 dat het in dat geval mogelijk is om gewoon dingen te doen, in plaats van je steeds af te vragen of je het wel goed doet. Pyrron is niet voor niets negentig geworden. Je kunt in het dagelijks leven dus wel degelijk iets productiefs halen uit het pyrronisme, zonder gevaar te lopen 	1
11	maximumscore 3	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg met de verhouding tussen de rede en emoties hoe je volgens Plato gelukkig kunt worden: met de rede de (ambitie / wil en) begeerte richten / beteugelen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg met de verhouding tussen de rede en emoties hoe je volgens Aristoteles gelukkig kunt worden: praktische wijsheid waarmee je het midden kunt vinden tussen het toelaten of temperen van de emoties 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg met een van deze theorieën en de theorie van de Stoa hoe je met de troep van de onenigheid tot opschorting van het oordeel komt 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Volgens Plato bereik je geluk door met de rede je ambitie en begeerte in toom te houden. De rede is het belangrijkste vermogen om tot geluk te kunnen komen. Dat verkrijgt je uiteindelijk door inzicht. Hij beeldt dit uit in zijn voorbeeld van de wagenmenner en het paardenspan, waarin de wagenmenner, die staat voor de rede, de twee paarden dezelfde richting uit moet proberen te krijgen om inzicht te verkrijgen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Volgens Aristoteles is het niet zozeer theoretisch inzicht dat geluk mogelijk maakt, maar praktische wijsheid. Je moet met de rede je emoties en neigingen zodanig ruimte geven dat ze voldoende aanwezig zijn, maar niet te veel. Je rede moet helpen om het juiste midden te vinden in de situatie waarin je je bevindt 	1

Vraag	Antwoord	Scores
	<ul style="list-style-type: none"> Volgens de Stoa is het zo dat een juist oordeel in een situatie geluk oplevert, omdat je in die situatie geen emoties meer hebt. Volgens Aristoteles echter maakt een juiste inschatting door de rede niet dat je helemaal geen emoties meer hebt, maar dat je emoties in een juiste mate hebt. Voor beide theorieën geven de filosofen vele verschillende argumenten, waardoor je op grond van de troep van onenigheid niet kunt zeggen welke hier gelijk heeft. Je moet het oordeel dus opschorten 	1
	<p>of</p> <ul style="list-style-type: none"> Volgens de Stoa is het zo dat een juist oordeel in een situatie geluk oplevert, omdat je in die situatie geen emoties meer hebt. Volgens Plato is gelukkig zijn niet een kwestie van het ontbreken van emoties maar het juist richten van de emoties op het goede. Voor beide theorieën geven de filosofen vele verschillende argumenten, waardoor je op grond van de troep van onenigheid niet kunt zeggen welke hier gelijk heeft. Je moet het oordeel dus opschorten 	1

Opgave 3 Elon Musk en de simulatiehypothese

12 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat de simulatiehypothese overeenkomt met de derde stap in Descartes' twijfelexperiment: door een kwade demon, zoals een hogere beschaving in de simulatiehypothese, is het bestaan van de buitenwereld onzeker 1
- een uitleg met welke twee argumenten Descartes tot een andere conclusie komt dan Musk:
  - het perfecte wezen God moet wel bestaan anders zou het niet perfect zijn 1
  - een perfecte God zorgt dat de werkelijkheid beantwoordt aan zintuiglijke ervaringen en dus bestaat de ons bekende buitenwereld 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- In de derde stap van zijn twijfelexperiment, stelt Descartes zich voor dat er een kwade demon bestaat die ons systematisch misleidt. Deze demon doet ons geloven dat er een wereld buiten ons is, zonder dat die er in werkelijkheid is. Op een vergelijkbare manier zou je kunnen zeggen dat je met het idee van een buitenaardse, hogere beschaving die een computersimulatie heeft gecreëerd waarin wij nu leven, het bestaan van de werkelijke buitenwereld betwijfelt 1

Vraag	Antwoord	Scores
	<ul style="list-style-type: none"> Musk besluit uit het idee van deze hogere beschaving dat er wel een buitenwereld is, maar dat wij daar niet in leven, terwijl Descartes in twee redeneringen concludeert dat er wel een buitenwereld is en dat wij daar bovendien in leven. Descartes' redenering gaat ervan uit dat God het meest perfecte wezen is, hetgeen betekent dat God moet bestaan, iets dat niet bestaat en alleen gedacht kan worden is immers minder perfect Maar als dat zo is, dan kan God geen kwade demon zijn die ons misleidt, want dan zou God niet algoed zijn en dat zou hem ook weer minder perfect maken. En dus moet de buitenwereld wel gewoon overeenstemmen met wat onze zintuigen ons voorhouden en dus bestaan 	<p>1</p> <p>1</p>
13	maximumscore 3	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> een uitleg dat Musks en Boudry's opvattingen niet voldoen aan de waarheidsgevoeligheidseis omdat voor beide argumentaties geldt dat mocht p niet het geval zijn, Musk en Boudry nog steeds overtuigd zijn dat p een uitleg dat Boudry's opvatting een afleiding naar de beste verklaring is: omdat het volgens hem de eenvoudigste en dus de meest waarschijnlijke verklaring is een argumentatie of Musks opvatting een creatieve abductie is aan de hand van het verschil tussen overgecodeerde abductie / weldoordachte denkstap en ondergecodeerde abductie / wilde gok 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> Musks argument voldoet niet aan de waarheidsgevoeligheidseis omdat als wij toevallig wel in de basiswerkelijkheid zouden leven, Musk er op basis van zijn waarschijnlijkheidsargument in tekst 6 nog steeds van overtuigd zou zijn dat wij in een computersimulatie leven, hetgeen niet strookt met de waarheidsgevoeligheidseis dat mocht p niet het geval zijn, Musk ook niet overtuigd zou zijn dat p. Hetzelfde geldt voor de opvatting van Boudry: mochten we toevallig wel in een computersimulatie leven, dan is Boudry er op basis van zijn argument voor de eenvoudigste verklaring nog steeds van overtuigd dat we in de basiswerkelijkheid leven Boudry zegt dat het de eenvoudigste verklaring voor onze ervaringen is, dat er een echte werkelijkheid aan ten grondslag ligt. Hij neemt aan dat een eenvoudige verklaring beter is dan een complexe verklaring vol waarschijnlijkheden. Hij geeft dus een afleiding naar de beste verklaring; voor het alternatief dat we in een computersimulatie leven moeten allerlei complexe waarschijnlijkheden worden aangenomen 	<p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

- Ik vind Musks opvatting een creatieve abductie. De waarschijnlijkheid dat wij in een computersimulatie leven is weldoordacht, maar moeilijk te achterhalen. Zijn hypothese is niet overgecodeerd maar ook zeker niet ondergecodeerd aangezien wij tegenwoordig al behoorlijk geloofwaardige computersimulaties kunnen maken, is het inderdaad niet onwaarschijnlijk dat dit elders in het universum allang gebeurd is. Zeker aangezien er inmiddels planeten zijn ontdekt waar de kans op leven tamelijk groot is 1

of

- Ik vind Musks opvatting geen creatieve abductie. Het ‘weldoordachte’ van tekst 6 ontgaat mij volledig. Ik zou zijn opvatting een ondergecodeerde, wilde slag in de lucht noemen. Hij baseert elke waarschijnlijkheid in zijn redenering op een andere waarschijnlijkheid: namelijk dat er al heel veel beschavingen zijn die computersimulaties kunnen bouwen. Leuk ideetje, maar ondanks de ontdekking van planeten waar mogelijk leven mogelijk is, of het feit dat we al mooie computersimulaties kunnen maken, toch een gok naar mijn mening 1

14 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met de generieke vorm van de sceptische paradox dat Moore het onderzoek in Washington niet nodig zou vinden:
  - S weet dat p.
  - S weet niet dat niet q.
  - Als S weet dat p, dan weet S dat niet q.
 Moore behoudt premisse 1 en 3 en moet 2, in dit geval: ik weet niet dat wij niet in een computersimulatie leven, laten vallen 1
- een uitleg dat er volgens Feyerabend niet één methode van wetenschap is en dat het onderzoek in Washington dus best tot (nieuwe) wetenschappelijke kennis kan leiden 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Dit is de generieke vorm van de sceptische paradox:
  - S weet dat p.
  - S weet niet dat niet q.
  - Als S weet dat p, dan weet S dat niet q.
 Volgens Moore weten we dat we twee handen hebben en als we weten dat we die hebben, dan weten we ook dat we geen brein in een vat zijn, of in dit geval in een computersimulatie leven. Met het gezond verstand moeten we dus wel premisse 2 van de generieke vorm van de sceptische paradox, in dit geval: ik weet niet dat wij niet in een computersimulatie leven, laten vallen. Daar hebben we geen ingewikkeld wetenschappelijk onderzoek voor nodig om dat uit te sluiten 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

- Volgens Feyerabend is er niet zoiets als dé wetenschappelijke methode, zoals in de Westerse wereld veelal wordt verondersteld: ‘anything goes’ wat hem betreft. Ook niet-rationele methoden zouden wel degelijk kennis kunnen opleveren. En soms is het zelfs noodzakelijk om methoden te gebruiken die breken met de heersende wetenschappelijke methode om tot nieuwe inzichten te komen. Feyerabend zou dan ook geen enkel probleem hebben met het onderzoek dat de universiteit van Washington uitvoert, wellicht levert het een baanbrekend nieuw inzicht op

1

15 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat Kant zowel het uitgangspunt van het empirisme als dat van het indirect realisme ontoereikend vindt
- een uitleg dat Reid alleen het uitgangspunt van het indirecte waarneming verwerpt, maar dat van het empirisme behoudt
- een argumentatie wie het metafysisch scepticisme in tekst 7 het best kan oplossen: Reid of Kant

1

1

1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Kant is empirische kennis van de onafhankelijke buitenwereld onmogelijk. We kunnen de noodzakelijkheid van het bestaan van de buitenwereld alleen maar beredeneren. Via aanschouwingsvormen en categorieën nemen we de werkelijkheid enkel waar zoals deze aan ons verschijnt. Het empirisme is volgens Kant dus niet toereikend. Maar anders dan de indirect realisten, baseert Kant zijn bewijs ook niet op louter ‘voorstellingen’. Het indirect realisme bewijst immers niet dat die voorstellingen daadwerkelijk corresponderen met een van ons onafhankelijke buitenwereld. Wat overblijft is volgens Kant een noodzakelijke redenering: onze innerlijke ervaring van ons bestaan in de tijd is slechts te bepalen met betrekking tot iets dat buiten ons is en met ons bestaan is verbonden
- Reid daarentegen is een direct realist. Volgens hem kunnen we met ons gezond verstand vaststellen dat we de wereld buiten ons direct waarnemen, en dus niet indirect via een ingewikkelde constructie van ‘afbeeldingen’, ‘ideeën’, of wat dan ook. Daarmee is Reid wel een empirist die ervan uitgaat dat kennis gebaseerd is op zintuigelijke ervaring

1

1

Vraag	Antwoord	Scores
	<ul style="list-style-type: none"> Volgens mij is Kants oplossing het best om het scepticisme in tekst 7 te bestrijden. Hertog en Kant delen immers de overtuiging dat empirische kennis het bestaan van de buitenwereld niet kan verzekeren. Volgens Kant is het bestaan van de buitenwereld noodzakelijk via de redenering dat wij ons altijd bewust zijn van ons eigen bestaan door de tijd heen. Dat is alleen maar mogelijk als er ook een wereld buiten ons bestaat. De noodzaak van dit abstracte postulaat van Kant is volgens mij de beste manier om het metafysisch scepticisme in tekst 7 op te lossen, aangezien de wiskundige modellen waar Hertog het over heeft, uiteindelijk ook abstracte postulaten zijn 	1
	<p>of</p> <ul style="list-style-type: none"> Volgens mij is Reids oplossing het best om het scepticisme in tekst 7 te bestrijden. Hertog en Kant delen de overtuiging dat empirische kennis het bestaan van de buitenwereld niet kan verzekeren. Maar Reid laat met zijn direct realisme in één klap zien dat dit juist wel zo is. Vanuit ons gezond verstand is er volgens Reid geen enkele reden om aan te nemen dat die ‘aanwijzing dat de fysische realiteit niet beantwoordt aan wiskundige modellen’ er niet is. Die aanwijzing is er volgens Reid juist wel aangezien we de fysische wereld direct waarnemen en anders die wiskundige modellen ook nooit hadden kunnen maken 	1
16	maximumscore 2	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> een uitleg dat de theorie van de zondvloedwetenschappers volgens Kuhn moeten worden beoordeeld als onderdeel van het toen heersende paradigma 	1
	<ul style="list-style-type: none"> een uitleg dat we volgens Bayle de plicht hebben om de theorie van de zondvloedwetenschappers te tolereren voor zover deze wetenschappers trouw zijn aan hun geweten 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> Volgens Kuhn worden de overtuigingen van een wetenschapper bepaald door de heersende opvattingen waarbinnen een wetenschapper werkt. Die worden in het geval van de zondvloedwetenschappers kennelijk bepaald door hun interpretatie van de Bijbel. De opvattingen van de zondvloedwetenschappers moeten we volgens Kuhn dus begrijpen vanuit hun eigen paradigma 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Volgens Bayle hebben we de plicht om de theorie van de zondvloedwetenschappers te tolereren, voor zover deze wetenschappers handelen in overeenstemming met hun geweten. De zondvloedwetenschappers houden vast aan wat zij van binnenuit geloven: de overtuiging dat de wereld zesduizend jaar geleden is ontstaan omdat dit in de Bijbel staat 	1

Vraag	Antwoord	Scores
17	maximumscore 2	
	Een goed antwoord bevat een argumentatie voor of tegen Musks manier van denken	
	<ul style="list-style-type: none"> • met tekst 8 en 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • met het onderscheid tussen rationaliteit en integriteit van wereldbeelden 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ik ben een voorstander van Musks manier van denken. Uit tekst 8 blijkt dat hij niet als een zondvloedwetenschapper wil denken en dus niet vast blijft houden aan allerlei dogma's zonder verder te denken. Hij past zijn wereldbeeld voortdurend aan aan veranderingen en nieuwe hypothesen die anderen niet toelaten, zoals: er is ook een goedkope raket te bouwen. Vervolgens probeert hij vanuit die aangepaste set opvattingen, die hij bovendien test, oplossingen te bedenken om de wereld te verbeteren. Hij gaat dus niet alleen rationeel maar ook integer om met zijn wereldbeeld en verdiept zijn kennis en mogelijkheden 	2
	of	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ik ben geen voorstander van Musks manier van denken. De ongelukken met Tesla's en het uitstellen van zijn plannen met SpaceX, laten zien dat hij zichzelf bedriegt. Zijn manier van denken om voortdurend twijfel toe te laten en zich niet te conformeren aan 'dat we altijd zo doen' of 'dat wat niemand vertrouwt omdat het nog nooit gedaan is' zoals beschreven wordt in tekst 8, is zeker rationeel en zijn wereldbeeld is flexibel aangezien hij zijn overtuigingen voortdurend aanpast, maar hij is verstoken van realiteitszin en doet zijn ogen dicht voor alle mislukkingen en onmogelijkheden om zijn plannen te realiseren: hij is dus niet integer. Voor mij hebben visionaire ideeën zoals die van hem dan weinig zin 	2

Bronvermeldingen

- tekst 1   naar: Stanley Cavell, *The World Viewed*, 1979
- tekst 2   naar: Sextus Empiricus, *Scepticisme*, 2002
- tekst 3   Sextus Empiricus, *Hoofdpijnen van het pyrronisme*, 118
- tekst 4   naar: Diogenes Laertius 'Lives of eminent philosophers', p. 475
- tekst 5   Seneca, over geluk V-1
- tekst 6   <https://www.nrc.nl/nieuws/besta-je-als-je-dit-leest>, geraadpleegd juni 2016
- tekst 7   naar: <https://www.nrc.nl/nieuws/leven-wij-in-een-videogame>, geraadpleegd juni 2016
- tekst 8   naar: <https://decorrespondent.nl/4529/ook-jij-kunt-leren-denken-als-elon-musk>,
geraadpleegd juni 2016